

BIR ASRNING IKKI QUYOSHI: NAVOIY VA BOBUR SILSILASI

Radjapova Sayyora Abdullayevna

Toshkent Gumanitar fanlar universiteti

Ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada XV asrning ikkinchi yarmi va XVI asrning birinchi choragida yashab ijod etgan ikki buyuk daho — Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyati va merosi qiyosiy-tahliliy nuqtai nazardan tadqiq etiladi. Maqolada Navoiyning ma'naviy rahbarligi va Boburning davlat arbobi hamda adib sifatidagi faoliyati o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, ularning turkiy tilni jahon miqyosiga olib chiqishdagi xizmatlari yoritilgan. Shuningdek, "Boburnoma" asarida Navoiy siymosiga berilgan yuksak baho va ikki ijodkorning badiiy tafakkuridagi mushtarakliklar ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Temuriylar Renessansi, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, ma'naviy silsila, "Xamsa", "Boburnoma", turkiy til, milliy o'zlik, "Muhokamatul-lug'atayn", poetik tafakkur.

KIRISH. Insoniyat tarixi muayyan davrlarda millatning taraqqiyot yo'nalishini belgilab beruvchi buyuk siymolarni dunyoga keltirishi bilan ahamiyatlidir. XV asrning oxiri va XVI asrning boshlari o'zbek xalqi va umuman turkiy xalqlar madaniyati tarixida "Oltin asr" sifatida muhrlangan. Bu davrning osmonida ikki ulkan quyosh — Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur barq urib chiqdi.

Alisher Navoiy o'zining ilohiy nafasi bilan turkiy she'riyatni cho'qqiga olib chiqqan bo'lsa, Bobur Mirzo o'zining qilichi va qalami bilan nafaqat yangi bir saltanatga asos soldi, balki turkiy nasr va realistik adabiyotning go'zal namunalari yaratdi. Ular bir asrning farzandlari, bir madaniy muhitning mevalari va eng muhimi, bir-birini ma'naviy e'tirof etgan daho shaxslardir. Ushbu ikki siymo o'rtasidagi

bog'liqlik shunchaki tarixiy tasodif emas, balki buyuk bir ma'naviy silsilaning qonuniy davomidir.

ASOSIY QISM. 1. Temuriylar Renessansi: Daholarni yetishtirgan muhit

XV asr Hirot va Samarqand kabi shaharlar nafaqat siyosiy markazlar, balki dunyo ilm-fani va madaniyatining o'choqlari edi. Shohrux Mirzo va Ulug'bek davridan boshlangan ilmiy-madaniy yuksalish Husayn Boyqaro saltanatida o'zining cho'qqisiga yetdi. Aynan shu muhit Alisher Navoiy kabi mutafakkirning kamol topishiga zamin yaratdi. Navoiy yashagan muhitda "shoh va shoir" tushunchasi o'zaro uyg'unlashgan edi. Bu muhit yosh Zahiriddin Muhammad Boburning tarbiyasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Bobur garchi Andijonda tug'ilgan bo'lsa-da, uning ruhiyati Hirot adabiy maktabi, Navoiyning nazmiy mo'jizalari bilan sug'orilgan edi. Binobarin, Navoiy va Bobur — Temuriylar Renessansining ikki mevasidir: biri uning ma'naviy-nazariy poydevorini qurdi, ikkinchisi esa ushbu madaniyatni Hindistongacha yoyib, uni jahonshumul darajaga ko'tardi.

2. Alisher Navoiy: Turkiy tillar saltanatining sultoni

Alisher Navoiyning eng buyuk jasorati — turkiy tilning cheksiz imkoniyatlarini ilmiy va badiiy jihatdan isbotlab berganidir. Uning "Muhokamatul-lug'atayn" asari shunchaki tilshunoslik traktati emas, balki milliy g'urur va o'zlikni anglash deklaratsiyasi edi. Navoiy "Xamsa"si orqali turkiy tilda ham jahon adabiyoti durdonalarini yaratish mumkinligini butun dunyoga ko'rsatdi. Navoiy ma'naviyat taxtining sultoni sifatida nafaqat shoir, balki buyuk davlat arbobi, xalqning homiysi va adolat peshvosi edi. Uning "Xalqning baxti — mening saodatim" degan tamoyili keyinchalik Bobur kabi temuriyzodalarning siyosiy qarashlarida ham o'z aksini topdi. Navoiy ijodi Bobur uchun yuksak andoza, til me'yori va badiiy mahorat maktabi bo'lib xizmat qildi.

3. Zahiriddin Muhammad Bobur: Realizm va badiiy nasr asoschisi

Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsi va ijodi o'zining hayotiyligi, samimiyligi va haqqoniyligi bilan ajralib turadi. Agar Navoiy she'riyatida ramzlar,

timsollar va tasavvufiy ma'nolar ustuvor bo'lsa, Bobur ijodida hayot nafasi, insoniy kechinmalar va tarixiy haqiqat birinchi o'ringa chiqadi.

Boburning shoh asari — "Boburnoma" jahon adabiyotidagi ilk avtobiografik va realistik asarlardan biridir. Unda muallif nafaqat o'z g'alaba va mag'lubiyatlarini, balki o'sha davrning geografiyasi, o'simlik dunyosi, etnik tarkibi va ijtimoiy manzarasini mahorat bilan tasvirlaydi. Bobur turkiy nasrni soddalashtirdi, uni xalqqa yaqinlashtirdi va "Boburiy xat"i kabi ixtirolari bilan ma'rifatparvarlik an'alarini davom ettirdi. Uning lirikasi — g'azal va ruboiylari esa insonning Vatan sog'inchi va taqdir sinovlari qarshisidagi iztiroblarini eng yuksak pardalarda ifoda etgan.

4. Navoiy va Bobur: Ma'naviy muloqot va e'tirof

Bobur Mirzo Alisher Navoiyni o'zining ma'naviy ustozi sifatida e'tirof etgan. "Boburnoma" asarida Bobur Navoiy haqida to'xtalar ekan, unga o'ta yuksak ehtirom bilan baho beradi: "Alisherbek nazir yo'q kishi edi. Turkiy til bilan to she'r ayibtururlar, hech kim oncha ko'p va xo'b aytmaydur". Bu e'tirof shunchaki bir shoirning boshqa shoirga bergan bahosi emas, balki bir davrning buyuk vakili tomonidan asr daxosiga berilgan haqiqiy qiymatdir. Bobur Navoiyning g'azallariga muhammaslar bog'lagan, uning lirikasi ta'sirida o'zining nafis g'azallarini yaratgan. Shuningdek, Navoiyning vafoti munosabati bilan Boburning chekkan afsusi va uni o'z asarida xotirlashi bu ikki siymo o'rtasidagi ma'naviy silsila uzilmaganidan dalolat beradi. Navoiy boshlagan "turkiy tilni ulug'lash" harakati Bobur Mirzo tomonidan Hindiston tuprog'ida yangicha jilo va qudrat bilan davom ettirildi.

5. Ikki daho — Bir maqsad: Milliy o'zlik va til taraqqiyoti

Navoiy va Bobur faoliyatining o'zagi bir nuqtada birlashadi: bu ham bo'lsa turkiy xalqning ma'naviy birligi va tilining qudratidir. Navoiy turkiy tilning "binosini tiklagan" bo'lsa, Bobur bu binoning "devorlarini mustahkamladi" va uni yangi hududlarga yoydi. Ularning har ikkalasi ham faqat ijodkor emas, balki xalq dardi bilan yashagan insonparvar shaxslardir. Navoiyning xayriya ishlari, madaniy qurilishlari va Boburning adolatli davlat qurish yo'lidagi sa'y-harakatlari o'zbek davlatchiligi tarixida "inson qadri" tushunchasining naqadar qadimiy ildizlarga ega

ekanligini ko'rsatadi. Ular yaratgan asarlar asrlar osha o'zbek tilining sof va go'zal holatda yetib kelishiga xizmat qildi. Bugungi kunda ham Navoiy va Bobur siymosi biz uchun milliy g'urur va ma'naviy komillik timsolidir.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur bir asrning ikki buyuk quyoshi bo'lib, ular taratgan ziyo bugungi kunda ham xalqimiz yo'lini yoritib kelmoqda. Navoiy — turkiy dunyoning ma'naviy ustoz, Bobur esa ushbu ma'naviyatni hayotiy kurashlar va davlat boshqaruvi bilan bog'lagan amaliyotchi dahodir. Ularning silsilasi — bu tilga ehtirom, Vatanga sadoqat va insoniyatga muhabbat silsilasidir. Biri qalam bilan ko'ngillar saltanatini fath etgan bo'lsa, ikkinchisi ham qilich, ham qalam bilan tarix sahifalarida o'chmas iz qoldirdi. Ushbu ikki siymoni o'rganish va ularning merosini kelajak avlodga yetkazish har bir o'zbek farzandining muqaddas burchidir. Zero, Navoiy va Bobur tirik ekan, o'zbek millatining tili, madaniyati va ruhiyati hamisha barhayot bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Navoiy, Alisher. Mukammal asarlar to'plami. 20 jildlik. – Toshkent: Fan, 1987-2003.
2. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. – Toshkent: Sharq, 2002.
3. Bartold, V. V. Mir-Alisher Navoi i ego politicheskaya deyatelnost. – Moskva, 1964.
4. Fitrat, Abdurauf. Tanlangan asarlar. 2-jild. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
5. Bertels, E. E. Navoi i Djami. – Moskva: Nauka, 1965.
6. Qayumov, A. Alisher Navoiy: Hayoti va ijodi haqida qisqacha ocherk. – Toshkent: 1991.
7. Sultonov, X. "Boburnoma" sabaqlari. – Toshkent: 1996.
8. Wahid Mirza, M. The Life and Works of Amir Khusrau (and relation with Navoi/Babur era studies). – Calcutta, 1935.